

АЛЬТЕРНАТИВИ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ В РОЗРІЗІ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

А. В. Ігнатенко,

*д. е. н., професор, академік Української технологічної академії,
директор ПНВП "Київекономцентр"*

В. Г. Кабанов,

к. е. н., доцент, Університет економіки та права "КРОК"

О. І. Харченко,

*д. е. н., професор, академік Української технологічної академії,
Президент інвестиційної компанії "Центробудінвест"*

У статті проаналізовано інвестиційний клімат України у сучасному форматі взаємин Україна — ЄС.

ВСТУП

Дослідження проблем інвестування економіки завжди перебувало в центрі уваги економічної науки. Це зумовлено тим, що інвестиції відображають глибинні основи господарської діяльності, визначаючи процес економічного зростання загалом. Вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, впровадження досягнень технічного прогресу, підвищення якісних показників фінансово-господарської діяльності на мікро- та макrorівнях. Активізація інвестиційного процесу є одним з найбільш дієвих механізмів соціально-економічних перетворень.

В умовах глобалізації роль національних держав послаблюється, а транснаціонального капіталу — посилюється, що видозмінює матрицю інтеграційних процесів.

На "глобальну карту світу" поставлено долю людства як єдиного цілого з майбутньою його соціальною еволюцією. До процесу глобалізації залучено величезні маси людей, що умовно "вливаються" у три світи: перший представлений світом "переможців" (тут зосереджено близько 16% населення земної кулі: Америка, Канада, ЄС, Японія, Австралія, Нова Зеландія, Ізраїль, Ісландія, Мальта, Норвегія, Швейцарія); другий — "претендентами на перемогу" (вісім "азійських тигрів": Китай, Гонконг, Тайвань, Сінгапур, Пд. Корея, Малайзія, Індонезія, Таїланд); третій — тими, "хто бере участь у конкурентній боротьбі, але реальних шансів на перемогу не має" (тут зосереджено 57% населення планети: країни СНД та Східної Європи, країни із середнім та низьким рівнем розвитку людських ресурсів, в т. ч. Бруней та Мексика) [4, с. 26].

В Україні зберігає міцні позиції ізоляціонізм

як стратегія протидії такому капіталу у формі перешкоджання доступу на ринки та несприяння інвестиціям. Інтеграція не є самоціллю, а відкриває доступ до ринків факторів виробництва — капіталу, технологій та робочої сили. Протягом попередніх років ринкової трансформації Україна не змогла забезпечити такий доступ, обсяги іноземних інвестицій порівняно з іншими постсоціалістичними країнами залишаються мізерними. Це прямо пов'язано з державним ізоляціонізмом як виявом пострадянського етатизму в українському варіанті, що "призвело до відставання від інших східноєвропейських країн у євроінтеграційних процесах (не менш ніж на 10 років), гальмування вступу до СОТ і фактично залишило Україну на узбіччі світових інтеграційних процесів. Негативну роль відіграла також так звана "багатовекторність" — непослідовна політика балансування між ЄС та Росією, яка перешкождала недвозначному визначенню інтеграційних пріоритетів України [3].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Сформована нині в Україні економічна ситуація значно ускладнює інвестиційну діяльність: потрібна розробка адекватного ринковим відносинам інвестиційного механізму, що органічно поєднає форми приватного та державного інвестування, дозволить оптимізувати взаємозв'язки між різними суб'єктами інвестиційної діяльності; не менш важливо забезпечити формування відповідної законодавчо-нормативної бази та запровадити інші заходи щодо регламентування інвестиційних процесів як на рівні окремої фірми, компанії або галузі, так і на рівні національної економіки в цілому [1, с. 170].

При аналізі розвитку економічної системи виділяють три головні функції, які виконують

інвестиції у процесі розширеного відтворення:

- інвестиційні ресурси забезпечують економічне зростання та якісне оновлення основних фондів на принципово новій, конкурентоспроможній основі на рівні як окремого підприємства, так і національної економіки у цілому;

- за рахунок інвестиційних ресурсів здійснюються прогресивні структурні зміни в суспільному виробництві, які зачіпають найважливіші макроекономічні пропорції;

- за допомогою інвестицій реалізуються досягнення науково-технічного прогресу і здійснюється підвищення на цій основі ефективності виробництва як на мікро, так і на макрорівні.

Серед цих функцій істотне значення має оптимізація найважливішої макроекономічної пропорції — співвідношення нагромадження й споживання. Від неї залежать темпи зростання виробництва, рівень споживання населення та ефективність суспільного відтворення [2, с. 13].

В умовах глобалізації світового господарства до факторів динаміки міжнародних інвестицій відносять:

- поширення інновацій та високих технологій, що стає вирішальним фактором інвестування та зміни структури глобальної економіки;

- розвиток економічних інтеграційних союзів, що призводить до збільшення взаємного руху товарів і капіталів у рамках інтеграційних угруповань;

- багатосторонні угоди, які сприяють іноземним інвестиціям;

- стимулювання інвестицій на регіональному та багатосторонньому рівнях.

Завдання України в рамках стратегії інвестиційної діяльності.

Для України як держави з ринковою економікою важливо розглядати залучення іноземних інвестицій у контексті структурних змін й економічного зростання. Офіційно визначеними пріоритетними завданнями, які мають вирішити іноземні інвестиції, є [5]:

- структурна реформа економіки;

- технологічне оновлення виробництва;

- виробництво товарів широкого споживання;

- подолання залежності країни від імпорту.

У стратегії інвестиційної діяльності важливу роль відіграють науково обгрунтоване визначення пріоритетних напрямів інвестування, їх відповідність державним інтересам, програмним цілям національного відродження України, швидкому подоланню економічної кризи і досягненню стабілізації та зростання народного господарства [6]. Саме на пріоритетні напрями науково-технічного прогресу слід максимально націлювати інвестиційну й інноваційну діяльність та ресурси. На розвиток сучасних і майбутніх високотехнологічних виробництв можуть претендувати тільки ті країни, які здатні забезпечувати високий рівень науки, техніки, освіти, культури, організації управління та трудової дисципліни.

В економіці України у цьому плані склалася непростя ситуація. Держава, що збідніла внаслідок гострої економічної кризи, втрачає надійні джерела необхідного інвестування. І тепер, прагнучи, хоча і з запізненням, відродити й активізувати політику відтворення як основу стабілізації та оновлення національного товаровиробництва, вона наразилася на протидію певних політичних та економічних сил. Концентрація фінансового капіталу у сферах нових структур, тіншового обігу та банківської системи, які не прагнуть до виробничого інвестування, по суті, гальмує відтворювальні процеси, економічну стабілізацію й зростання.

У розвинутих країнах світу відносно високий рівень інвестування підтримується за рахунок великих інвестицій у докорінну реконструкцію виробництва і розвиток нових галузей економіки.

На сьогодні в рамках Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) від 16.06.94 р. визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.

Надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) для потреб розвитку національної економіки є важливим індикатором міжнародної привабливості держави, ознакою якості інвестиційного клімату та ключовим показником конкурентоспроможності на міжнародному ринку капіталу.

У I півріччі 2008 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 6707,9 млн дол. США прямих інвестицій, у т.ч. з країн ЄС надійшло 5601,6 млн дол. (83,5% загального обсягу), з країн СНД — 625,9 млн дол. (9,3%), з інших країн світу — 480,4 млн дол. (7,2%). У той же час нерезидентами вилучено капіталу на суму 512,6 млн дол. [7].

У цілому приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни, з урахуванням його переоцінки, утрат, курсової різниці тощо, за I півріччя 2008 р. склав 6918,1 млн дол., що майже у 2,7 рази більше приросту за відповідний період попереднього року.

Найбільше у січні-червні 2008 року зріс капітал нерезидентів з Кіпру — на 2361,1 млн дол., Німеччини — на 838,9 млн дол., Італії — на 740,2 млн дол., Російської Федерації — на 645,3 млн дол., Нідерландів — на 618,3 млн дол., Австрії — на 343,7 млн дол., Сполученого Королівства — на 275,0 млн дол., Швеції — на 260,9 млн дол. Продовжують нарощувати свій капітал інвестори з Угорщини (приріст капіталу 145,9 млн дол.), Віргінських островів, Британських (133,5 млн дол.) та Франції (133,2 млн дол.) [7].

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну, на 1 липня 2008 р. склав 36450,9 млн дол., що на 23,4% більше обсягів інвестицій на початок року та в розрахунку на одну особу становить 786,8 дол. (рис. 1).

Інвестиції надійшли зі 124 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає понад 82% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр — 8306,2 млн дол., Німеччина — 6757,2 млн дол., Нідерланди — 3127,1 млн дол., Австрія — 2411,1 млн дол., Сполучене Королівство — 2248,6 млн дол., Російська Федерація — 2106,3 млн дол., Сполучені Штати Америки — 1455,7 млн дол., Швеція — 1247,6 млн дол., Віргінські острови, Британські — 1197,6 млн дол. та Франція — 1178,0 млн дол. (рис. 2).

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, враховуючи позичковий капітал, на 1 липня 2008 р. становив 41193,2 млн дол. [7].

У I півріччі 2008 р. з України в економіку інших країн світу спрямовано 42,8 млн дол. прямих інвестицій. Інвестування здійснювалось переважно у вигляді грошових внесків, частка яких в загальному обсязі складає 95,8% (рис. 3).

Обсяг прямих інвестицій з України в економіку країн світу на 1 липня 2008 р. склав 6198,1 млн дол., у т.ч. у країни ЄС — 5949,1 млн дол. (96,0% загального обсягу), у країни США — 196,8 млн дол. (3,2%), в інші країни світу — 52,2 млн дол. (0,8%) (рис. 4).

Найбільш інвестиційно-привабливими в Україні є такі види економічної діяльності:

— для Кіпру: оптова торгівля і посередництво в торгівлі — 248,1 млн дол. (23,0% загального обсягу інвестицій з країни), металургія та обробка металу — 224,1 млн дол. (20,8%), фінансова діяльність — 132,0 млн дол. (12,3%);

— для Сполученого Королівства: оптова торгівля і посередництво в торгівлі — 137,4 млн дол. (18,5%), машинобудування — 84,7 млн дол. (11,4%), транспорт та зв'язок — 76,2 млн дол. (10,3%), фінансова діяльність — 75,2 млн дол. (10,1%), харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів — 74,5 млн дол. (10,1%);

— для Німеччини: харчова промисловість та переробка сільгосппродуктів — 107,0 млн дол. (20,0%), оптова торгівля і посередництво в торгівлі — 66,0 млн дол. (12,3%), виробництво інших неметалевих мінеральних виробів — 62,8 млн дол. (11,7%), машинобудування — 61,9 млн дол. (11,6%);

— для Австрії: фінансова діяльність — 78,9 млн дол. (26,0%), оптова торгівля і посередництво в торгівлі — 60,6 млн дол. (20,0%), харчова промисловість та переробка сільгосппродуктів — 22,3 млн дол. (7,4%) [7].

Низька частка інвестицій, що офіційно надходять з країн США, сигналізує про незацікавленість

Рис. 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну за період 2001—2008 рр.

компаній з пострадянського простору, насамперед — російських, у прозорій діяльності на території України.

Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом розвивається динамічно. З року в рік стабільно зростає двосторонній зовнішньоторговельний оборот та прямі іноземні інвестиції з країн ЄС в українську економіку. На сьогодні ЄС зберігає найбільшу частку у загальному обсязі ПІІ, які Україна отримала як незалежна держава, починаючи з 1991 року. Під час Дев'ятого Самміту "Україна — ЄС", що відбувся 1 грудня 2005 р., після довготривалої процедури розгляду, Україна отримала ринковий статус в рамках антидемпінгового законодавства ЄС, що стало свідченням сприйняття європейської стороною економічних перетворень в Україні.

Як відомо, основна умова співробітництва, особливо міжнародного, — відкритість дій сторін, що є запорукою здорових відносин на основі взаєморозуміння. Особливо це торкається підприємницької діяльності, де відсоток ризику залежить від ступеня відкритості, публічності спільної діяльності. З цієї метою Україна та ЄС створюють умови для відкритого і конкурентоздатного підписання контрактів на товари й послуги, у тому числі шляхом проведення так званих тендерів.

Нинішній розвиток політичного діалогу між

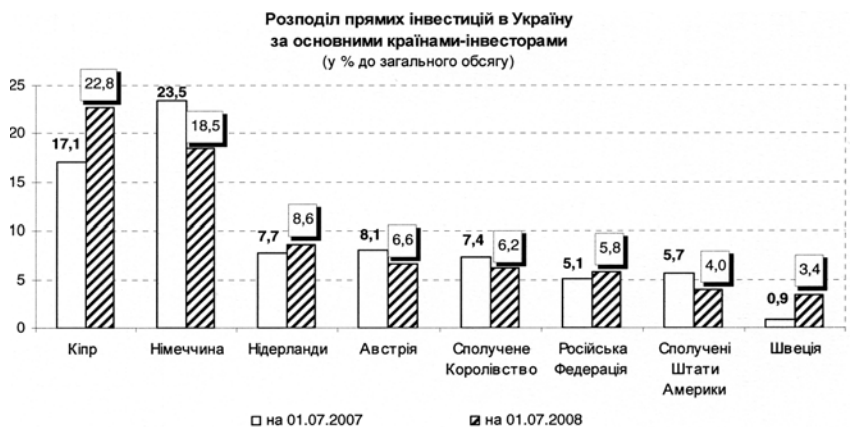

Рис. 2. Розподіл прямих інвестицій в Україну за основними країнами-інвесторами

Рис. 3. Обсяг прямих іноземних інвестицій з України за період 2001—2008 рр.

Україною та ЄС базується на впровадженні Україною Стратегії інтеграції до ЄС, виконанні сторонами УПС та опрацюванні Плану дій (ПД) в рамках Європейської політики сусідства. Україна виходить з того, що реалізація зазначеного документа має сприяти посиленню співпраці між Україною та ЄС в умовах розширення, створити необхідні умови для переходу в майбутньому до якісно нового рівня відносин з ЄС. Належна імплементація ПД повинна також сприяти поступовій інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та створити передумови для започаткування з ЄС зони вільної торгівлі. Кінцевою політичною метою ПД має стати укладення нової посиленої угоди з ЄС.

ВИСНОВКИ

Таким чином, вже сьогодні інвестиційне співробітництво взаємовідносин "Україна — ЄС" набирає оберті. Україна стратегічно зацікавлена у приході ефективних та добросовісних іноземних інвестицій, які мають відвернути загрозу консервації низького технологічного рівня національної промисловості.

Але, на жаль, аналіз надходження іноземних інвестицій в Україну свідчить, що на сьогодні вона ще не створила належної бази для залучення капі-

талів з-за кордону.

Для стимулювання залучення ПІІ та усунення негативних тенденцій в економіці України доцільно здійснити ряд заходів, спираючись на принципи:

— стабільності основних законодавчих актів щодо умов іноземного інвестування;

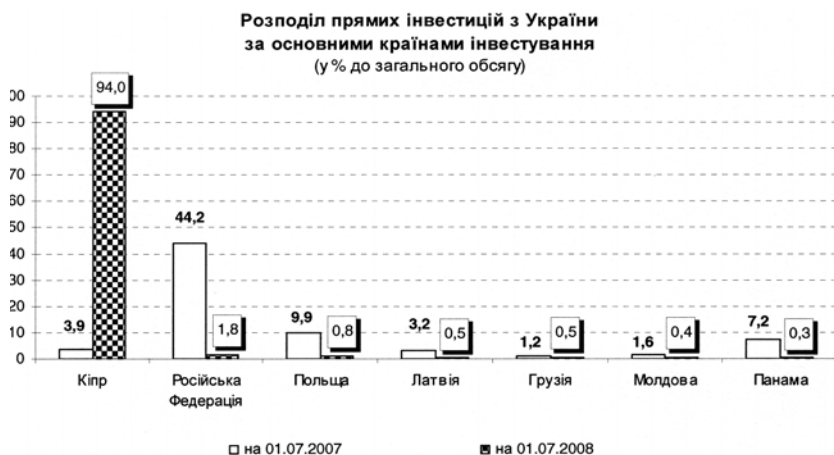
— диференційованого підходу до податкових та інших пільг для іноземних інвесторів — з урахуванням обсягів і форм інвестування, а також пріоритетів у розвитку економіки України;

— надійності, доступності та оперативності організаційного й інформаційного забезпечення залучення іноземних інвестицій.

Особливо важливим завданням є забезпечення інвестиційної відкритості України для іноземного капіталу, конкуренція між ним та вітчизняним капіталом зумовить зростання вартості інвестиційних активів в Україні, що у свою чергу сприятиме підтриманню сальдо платіжного балансу, прискорить темпи економічного зростання (інвестиційний попит). Для реалізації політики "відкритих дверей" потрібно відмовитись від прихованого ізоляціонізму з ореолом "вітчизняного товаровиробника", низки антиінтеграційних стратегій ізоляціонізму ("вирощування національного капіталу" тощо), які значно загальмували (і гальмують) входження України у сферу цивілізованого ринку і, відповідно, динаміку економічного розвитку. Десятиріччя втрачених можливостей, яке почалось з проголошення радикальних економічних реформ у 1994 р., має відійти в історію [3].

Література:

1. Єщенко П.С., Кваснюк Б.Є. Бірюков О.А. Нова модель держави. — Слов'янськ, 2002. — 144 с.
2. Залевська-Шишак А. Роль держави у стимулюванні інвестиційної активності в Україні // Світ фінансів. — Вип. 4 (9). — 2006. — С. 170—177.
3. Зимовець В. Вектори регіональної економічної інтеграції України: зовнішні чинники та внутрішні передумови // Стратегічна панорама. — № 2. — 2006. — <http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/>
4. Ильин М. Политическая глобализация: институциональные изменения // Грани глобализации: трудные вопросы современного развития. — № 8. — 2003. — С. 26—31.
5. www.kmu.gov.ua.
6. www.rada.gov.ua
7. www.ukrstat.gov.ua

Рис. 4. Розподіл прямих інвестицій з України за основними країнами інвестування